

УЛСЫН ОНЦ ЧУХАЛ ОБЪЕКТЫН ХАМГААЛАЛТ БА ТЕРРОРИЗМТОЙ ТЭМЦЭХЭД АНХААРАХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

Г.Мэндбаяр

*Дотоодын цэргийн албаны
тэнхимийн багш, хошууч*

Товчлол. XX зуунаас дэлхий даяаршин улс орнуудын оршин тогтнох, улс төр, нийгмийн салбар дахь бүх асуудал улам бүр харилцан хамааралтай болсоор байгаа бөгөөд улс орнууд үндэсний аюулгүй байдлаа хангах тэр тусмаа улсын онц чухал объектын аюулгүй байдлыг хангах (цаашид УОЧО гэх) нэн чухал шаардлага урган гарсаар байгаа нь Монгол Улстай хиллэдэг 2 их гүрэн болох хойд, урд хөрш “Оросын Холбооны Улс”, “Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс”-ын улсуудад болон бусад улс орнуудын сүүлийн үеийн, террорист халдлагууд харуулж байна.

Террорист халдлагын гол байнуудын хамгийн түрүүнд УОЧО буюу улс орны нийгэм эдийн засагт нэн ач холбогдол бүхий барилга байгууламжууд ордог тул тэдгээрийн аюулгүй байдлыг хангах, учирч болзошгүй ажиллагаанд бэлэн байх нь Дотоодын цэргийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн чиг үүрэг бөгөөд энэхүү өгүүлэлд улсын онц чухал объектын хамгаалалтын үйл ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудал, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийн талаар авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: Дотоодын цэрэг, улсын онц чухал объект, терроризм,

Үндсэн хэсэг. Монгол Улсад Ази-Европын улсуудын XI дээд хэмжээний уулзалт зохион байгуулсантай холбогдуулан дэлхийн улс гүрэн, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдийн гол анхаарлын төвд манай улс орсноор дэлхий дахинд урьд урьдынхаасаа илүүтэй танигдсан билээ. Үүнтэй холбогдуулан цаашид террорист бүлэглэлүүдээс дэлхийн нийтийг айлган сүрдүүлэх зорилгоор террорист халдлагыг Монгол Улсад зохион байгуулж болохыг үгүйсгэх аргагүй юм.

Дэлхий дахинд террорист үйлдэл нь газар авч лалын хэт даврагсад, зохион байгуулалттай алан хядагчид террорист халдлагыг тив алгасан зохион байгуулдаг болсон байна. Дэлхий дээр нийт 140 гаруй террорист бүлэглэлүүд үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд сард дунджаар 400 гаруй хүн террорист халдлагад өртөж байна¹ гэсэн судалгаа байдаг байна.

Бельги, Египт, Малайз зэрэг улсуудад удаа дараа террорист халдлагууд гарч их хэмжээний хохирол учруулаад байна. Террорист бүлэглэлүүд улсын онц чухал объект болон тодорхой ач холбогдол бүхий барилга байгууламжуудыг голчлон сонгож террорист халдлагын бай болгож байгаа нь улсын онц чухал объект аюулгүй байдлыг хангах тал дээр түлхүү анхаарч албаны бэлэн байдлыг хангах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах нь нэн тулгамдаж буй асуудал болоод байна.

Террористууд улс орны эдийн засагт томоохон хохирол учруулах, ард иргэдийн төрд итгэх итгэлийг сулруулж, нийтээр нь айдаст автуулах зорилгоор онц чухал объектод халдлага хийдэг. Тиймээс халдлагад өртөх магадлалтай, улс орны эдийн засаг, төрийн байгууламж, олон нийтийн аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй онц чухал объектуудыг Засгийн газрын тогтоолоор Дотоодын цэргийн хамгаалалтад авсан байдаг.

Дэлхийн нийтийн хэмжээнд онц чухал объектод халдаж, хорлон сүйтгэж байсан тохиолдлууд их байдаг бөгөөд 2013 онд хийгдсэн судалгаанаас харахад олон улсын хэмжээнд нийт 43 оронд 3205 террорист халдлага үйлдэгдсэн байдаг. Халдлагад өртсөн объектыг объектын онцлог байдлаар нь ангилан авч үзвэл:

¹ Терроризмтай тэмцэх ажиллагааг зохицуулах зөвлөлөөс гаргасан гарын авлага

- хүн ам олноор төвлөрсөн газарт 734;
- онц чухал объектод 1173;
- нийтийн барилга байгууламжид 597;
- хурал цуглаан шашны байгууллагын үеэр 220;
- нисэх, төмөр замын буудалд 481;

Дээрхи халдлагад өртсөн объектуудын 37.1 хувь нь онц чухал объект байна. Зарим онцлог бүхий халдлагыг авч үзвэл ОХУ-д хоёр усан цахилгаан станц дэлбэлсэн, Бүгд Найрамдах Киргиз улсад төрийн байгууллагуудын цэвэр бохир усны сүлжээг тасалж байсан зэрэг халдлагуудыг авч үзэж болохоор байна.

Орчин үеийн террорист байгууллагуудын халдлага үйлдэхээр санаархдаг объектууд нь хууль сахиулах байгууллагуудын барилга, олон нийтийн байгууллагууд, удирдлагын байр, дипломат болон бусад гадаадын төлөөлөгчийн газар, улс төрийн байгууллага, нам эвсэл, бүлэг, хүчний байр болоод байна. Сүүлийн үед террористууд улс төрийн болон шийдвэр гаргах, эрх мэдэл бүхий төрийн албан тушаалтан болон өндөр дээд хэмжээний зочин төлөөлөгчдөд халдах хандлага нэмэгдэх хандлагатай байна.

Дэлхийн улс төр, эдийн засгийн хямрал бүхий бүс нутгуудад ялангуяа исламын шашны туйлширсан үзэлд суурилсан террорист байгууллагуудад олон улсын аюулгүй байдалд бодитойгоор заналхийлж байна. Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсын эдийн засгийн байдал хүндэрч, иргэдийн амьжиргааны түвшин буурсантай холбоотойгоор гэмт хэргийн гаралт нэмэгдэж байгаа гэсэн мэдээлэл олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр яригдаж байна. Энэ нь эдийн засаг хүндрэхийн хирээр амар хялбар аргаар мөнгө олох зорилго, санаа агуулсан иргэд хууль бус эд зүйлсийг зохион байгуулалттайгаар нэвтрүүлэх, дамжин өнгөрүүлэх зэрэг хууль бус үйлдлүүдийг гаргаж болзошгүй юм. Түүнчлэн гэмт хэргийг үйлдэгч этгээдүүд нь өөрийн үйлдлээ нуун далдлах зорилгоор болон зорчигчдын аюулгүй байдлын эсрэг үйлдлийг гаргаж болзошгүй байгаад анхаарлаа хандуулах нь зүйтэй.

Манай улсын хувьд улсын онц чухал объектын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулах, терроризмтой холбоотой хэрэг цөөнгүй гарч байснаас зарим нэгийг нь авч үзвэл:

- 2008 онд Дорнод нийтийн аж ахуйн усан сан руу химийн бодис хийхийг завдсан;
- 2012 онд олон улсын явагчдын бүртгэлийн танхимд сургуулилтын тэсрэх бөмбөг тавьсан;
- 2014 оны 11 дүгээр сарын 9-нд Хан-Уул дүүргийн гуравдугаар хорооны нутаг дэвсгэрт орших “Цахилгаан дамжуулах үндэсний сүлжээ” ТӨХК-ийн 35 болон 110 кВт-ын ил хуваарилах байгууламжийн засвар хийж байсан техникийн трансформаторт гал гарсан;
- ЧХОУНБ-д “Тэсрэх бөмбөг тавьсан” гэдэг хуурамч дуудлагыг 2 удаа өгч байсан
- 2017 оны 1 сард Централ тауэрт” бөмбөг тавьсан гэж шуугиан тарьсан АНУ-ын иргэн хуурамч дуудлагыг өгч байсан зэргийг дурдаж болохоор байна.

Дотоодын цэргийн тухай хуулийн 4.1.3-д “улсын онц чухал объект” гэж Монгол Улсын Засгийн газраас тогтоосон онцгой ач холбогдол бүхий байгууллага, үйлдвэр, барилга байгууламжийг² гэж заасан байдаг. Дотоодын цэрэг нь улсын онц чухал объектыг хамгаалах зорилгоор хуульд заасан дараах үүргийг гүйцэтгэдэг байна. Үүнд:

- улсын онц чухал объектэд нэвтрүүлэх хүн, тээврийн хэрэгсэл, ачаа тээш, эд зүйлийг шалгах, бүртгэх;
- эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас тогтоосон дүрэм, шалган нэвтрүүлэх журмыг хэрэгжүүлэх, биелэлтэд хяналт тавих;
- улсын онц чухал объектод гарсан гамшиг, аюулт үзэгдэл, ослын хор уршгийг арилгахад дэмжлэг үзүүлэх;
- хамгаалалтад байгаа объектод хууль бусаар нэвтэрсэн этгээдийг мөрдөн хөөх, саатуулах, цагдаагийн байгууллагад хүргэх;

² Төрийн мэдээлэл. 2017. №12. Дотоодын цэргийн тухай хууль

- хамгаалалтад авсан объектод хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулах, террор ажиллагаа үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх;

Улсын онц чухал объектын аюулгүй байдалд нөлөөлж болзошгүй хүчин зүйлийг дотоод, гадаад хүчин зүйл гэж ангилах бөгөөд хамгаалалтыг зохион байгуулж буй Дотоодын цэрэг нь тухайн хүчин зүйлийг судалж, болзошгүй эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч байх шаардлагатай.

Дотоод хүчин зүйлс

- Сахилга, хариуцлага, дэг журам зөрчигдөх;
- Үйл ажиллагаа, хүч хэрэгслийн буруу хуваарилалт;
- Хууль, дүрэм, заавар хэрэгжихгүй байх;
- Техник, технологийн элэгдэл, хоцрогдол;
- Дотоод хяналт, шалгалт сулрах;
- Судалгаа, тооцоо, мэдээлэл хийгдэхгүй байх;
- Аж ахуйн нөхцөл хангагдахгүй байх;
- Дотоод зохион байгуулалт сул байх;
- Осол аваар гарах;
- Байгууллагын ажилчид хууль дүрэм журам мэдэхгүй байх

Гадаад хүчин зүйлс

- Гадны халдлага, хорлон сүйтгэх ажиллагаа;
- Байгалийн гамшиг;
- Гадаад орчны судалгаа дутагдах;
- Техник хэрэгсэл, эдийн засгийн боломж муу байх;
- Байгууллага, иргэдийн хувийн ашиг сонирхол, өрсөлдөөн;
- Харилцан ажиллагаа, мэдээллээр хангагдахгүй байх;

“Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль тогтоомж”³ хуулийг 2019 оны 10 дугаар сарын 10-нд шинэчлэн баталсанаар Монгол Улс терроризмтой тэмцэх эрх зүй, удирдлага, зохион байгуулалтын үндэс бүрдсэн.

Улсын онц чухал объектыг хамгаалах үндсэн чиг үүрэгтэй Дотоодын цэргийн хувьд терроризмтой тэмцэх чиглэлээр дараахи хууль тогтоомжийн холбогдох зүйл заалтуудыг удирдлага болгож байна. Тухайлбал:

- **Дотоодын цэргийн тухай хууль.**
 - 11 дүгээр зүйл /Дотоодын цэргийн үндсэн чиг үүрэг/-ийн 11.1.5.террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох;
 - 12 дугаар зүйл /Улсын онц чухал объектыг хамгаалах/-ийн 12.1.5.хамгаалалтад авсан объектод хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулах, террор ажиллагаа үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх.
- 16 дугаар зүйл /Террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох/-ийн 16.1.Дотоодын цэрэг нь цагдаагийн байгууллагатай хамтран террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагааны бүсийг хамгаалалтад авах, тухайн бүсэд байгаа иргэний амь нас, эрүүл мэндийг авран хамгаалах, гэмт этгээдийг олж тогтоох, аюулгүй болгох, баривчлах үүргийг гүйцэтгэнэ.
- 28 дугаар зүйл /Галт зэвсэг хэрэглэх үндэслэл/-ийн 28.1.6.террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох;
- 30 дугаар зүйл /Тусгай зориулалтын техник ашиглах/-ийн 30.1.1.террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох;⁴
- **Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль**

³ Төрийн мэдээлэл. 2019. №41. Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль

⁴ Төрийн мэдээлэл. 2017. №12. Дотоодын цэргийн тухай хууль

- 16 дугаар зүйл /Террорист үйлдлийн сөрөг тусгай ажиллагааны хүч хэрэгсэл/-ийн 16.1.6.дотоодын цэргийн штаб, анги, салбар;⁵

Дээрхи хуулиудын зүйл заалтуудаар Дотоодын цэрэг нь терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд оролцох эрх зүйн үндэс бүрдсэн ч алба хаагч бүрийн эрх зүйн мэдлэг, тактик, тусгай бэлтгэлийн ур чадвар ямар түвшинд байгааг тодорхойлох шаардлага зүй ёсоор гарч байна. Улсын онц чухал объектын хамгаалалтын чиглэлээр гадаадын зарим орны туршлагыг авч үзэн, нэвтрүүлж болох туршлагыг нь өөрийн орны хөрсөнд буулгах замаар сайжруулах нь тулгамдсан асуудал болоод байна.

ОХУ-ын хамгаалалтын салбар нь нарийн төрөлжсөн байдаг. Тухайлбал бүх яамдууд нь өөрсдийн гэсэн хамгаалалтын албыг томилох, түүний зохион байгуулалт, хууль эрх зүйн байдал, дүрэм журмыг тогтоох эрхтэй байдаг. Яам нь өөрсдийн харьяа байгууллагуудаа хамгаалахын зөвхөн тухайн яамд тохирсон хууль эрх зүйн акт боловсруулах боломжийг олгож байгаа нь манай улсаас ялгагдах хамгийн том онцлог юм.

Гадаадын орнууд зөвхөн эрчим хүчний объект гэлтгүй улсын онц чухал бүх төрлийн объектуудыг ач холбогдлоос нь хамааруулан зэрэглэл тогтоодог. ОХУ-ын хувьд хамгийн чухал объектуудад эрчим хүч, байгалийн хий болон газрын тосны үйлдвэрлэлийн объектууд тооцогддог бөгөөд хамгаалалтыг нь холбогдох хуульд зааснаар өндөр түвшинд хийдэг. Харин банкны байр, шүүх захиргааны байрнууд нь зэрэглэлээрээ эдгээрийн дараа ордог.

Манай улсын хувьд объектуудын хамгааллын хууль, дүрэм журам хэт ерөнхий бөгөөд шуурхай ажиллах заавар, тоног төхөөрөмж ашиглалтын журам хангалтгүй байна. Мөн ОХУ-тай адил улсын онц чухал объектуудад зэрэглэл тогтоон, нарийн ангилан төрөлжүүлэн шаардлагатай байна. Энэ нь ихээхэн ач холбогдолтой, тухайлбал Улаанбаатар хотын усан хангамжийн шугамд террорист халдлага буюу хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулж химийн хорт бодис хийлээ гэхэд Улаанбаатар хотын хүн амны дийлэнх нь хордоно.

Харин нисэх онгоцны буудалд хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулахад тэр хэсгийн объект, хүн ам хамрагдана. Энэ хоёр жишээний дан ганц хохирлын хэмжээ л гэхэд асар их ялгаатай байгаа юм. Ийм учраас бид ОХУ гэх мэт дэлхийн хөгжингүй орнуудаас суралцан, улсын онц чухал объектууддаа зэрэглэл тогтоож, харгалзах хамгаалалтыг мөн өөр өөрөөр ханган, тохирох тоног төхөөрөмжүүдийг хууль журмаар заан оруулах шаардлагатай байна.

Дэлхийн хөгжингүй орнууд тухайн улсын онц чухал объект, мөн олон улсын хамгаалалтанд байх онц чухал объектод халдсан, халдахыг завдсан тохиолдолд эрүү болон захиргааны хуулиндаа хатуу арга хэмжээ авахаар заасан байна. Тухайлбал:

ОХУ-ын Эрүүгийн хууль

- Барилга байгууламж, хүн амын амьдралыг дэмжих объектуудыг эдийн засгийн болон үндэсний аюулгүй байдалд сөрөг нөлөө үзүүлэхийн тулд дэлбэлсэн эсвэл устгасан тохиолдолд 10-15 жил хорих ял онооно. Мөн адил зорилгоор олон нийтийн үймээн самуун үүсгэсэн тохиолдолд 8-15 жил хорих ял онооно.
- Олон улсын хамгаалалтанд буй объектод халдахыг завдсан тохиолдолд 2-6 жилийн хорих ял онооно.
- Онц чухал объектын үйл ажиллагаанд доголдол үүсгэж, их хэмжээний хохирол учруулахуйц террорист эсвэл олон нийтийг самууруулах ажиллагаа үйлдсэн этгээдийг 10-15 жил хорих ялаар шийтгэнэ, гэж заасан байна.

Харин манай улсад Зөрчлийн тухай хуулийн 15.2 дугаар зүйл.Төрийн албан тушаалтны шийдвэрийг үл биелүүлэх, үйл ажиллагаанд нь саад учруулах гэсэн хуулийн заалтыг эс тооцвол УОЧО-д гэмт халдлага хийсэн тохиолдолд авах сөрөг арга хэмжээ болон шийтгэл ногдуулалт дэлхийн улс орнуудынхтай харьцуулбал байхгүйтэй адил байна. Иймд дээрх заалтуудаас үлгэрлэн санаа авч шийтгэлийн хуульд нэмэлт заалтууд оруулах нь УОЧО-ын аюулгүй байдлыг хангахад чухал нөлөөтэй юм.

⁵ Төрийн мэдээлэл. 2019. №41. Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль

Манай улсад террорист халдлагад өртөж болзошгүй ч хамгаалалтад аваагүй, хамгаалах шаардлагатай болон хамгаалалтын ажил сул байгаа объектууд хэд хэд байна. Тухайлбал төмөр зам, нисэх онгоцны буудал, түүнчлэн дулааны цахилгаан станц, тэдний шугам сүлжээ, хуваарилах болон мэдээлэл харилцаа холбооны салбарын байгууламж, дамжуулах станц, шугам, цэвэрлэх байгууламж зэрэг дэд бүтцийн чухал объектуудын аюулгүй байдлыг хангах ажил хангалтгүй байна гэж судлаачийн хувьд үзэж байна.. Түүнчлэн Монгол Улсын холбогдох хуулиар төрийн чухал объектуудыг төрийн хамгаалалтад авахаар заасан боловч объектуудыг иж бүрнээр нь хамгаалж чадахгүй байна. Төвийн эрчим хүчний системийн томоохон хуваарилах дэд станцууд, Оюутолгой, Тавантолгой зэрэг стратегийн чухал ач холбогдол бүхий томоохон уул уурхайн компаниуд, орон нутгийн ундны эх үүсвэрийн хамгаалалтууд, мэдээллийн агентлаг цагдаагийн, цэргийн харуул хамгаалалтгүй байгааг үүний жишээнд дурьдаж болно.

Улсын онц чухал объект террорист халдлагын золиос болж болзошгүй тул Улсын онц чухал объектуудыг төр бүрэн хамгаалалтдаа авах, харуул хамгаалалтыг сайжруулах, албан хаагчдыг сургаж бэлтгэхэд анхаарал хандуулах зайлшгүй шаардлага гарч байна. Мөн чухал объектуудыг төрөлжүүлэн ангилах шаардлагатай байна. Учир нь объектын ач холбогдол бүр өөр өөр. Гэмт халдлагад өртөхөд гарах хохирол ч мөн өөр байдаг. Тиймээс хамгаалалтын инженер техникийн хэрэгслийг орчин үеийн хамгаалалтын тоног төхөөрөмжөөр иж бүрэн тоноглох, хууль эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

Дүгнэлт. Улсын онц чухал объектын хамгаалалтыг Дотоодын цэрэг хариуцдаг бөгөөд хамгаалалтын үйл ажиллагаа болон терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд оролцох эрх зүйн үндсэн орчин бүрдсэн гэж үзэж байна. Гэвч судлаачийн хувьд улсын онц чухал объектод орох ёстой зарим объект хамгаалалтад одоог хүртэл ороогүй байгаа нь анхаарал татсан асуудал болсон байна.

Улсын онц чухал объектын хамгаалалтыг зөв зохион байгуулж, удирдлага, зохион байгуулалтаар хангаж чадвал улс орон амар тайван байх нэг хүчин зүйл болохын зэрэг террорист халдлагаас урьдчилан сэргийлэх нэг боломж гэж үзэж байна.

Түүнчлэн Дотоодын цэргийн алба хаагчдаас терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд орох мэдлэг, ур чадварын түвшинг тодорхойлж, байнгын бэлэн байдлыг хангах зорилгоор хагас жил тутам сургалт явуулж дадлагажуулж байх шаардлага бий болж байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслээд дараахь саналыг гаргаж байна. Үүнд:

1. Улсын онц чухал объектын улс орны нийгэм эдийн засагт үзүүлэх ач холбогдлыг харгалзан хамгаалалтын 1,2-р зэрэглэлтэй болгож, зэрэглэлийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг шинээр боловсруулах;
2. Дотоодын цэргийн алба хаагчдын терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд орох мэдлэг, ур чадварын түвшинг жил бүр тогтоож байх;
3. Терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагааны талаархи алба хаагчдын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх чиглэлээр жилд 2-оос доошгүй сургалт, хээрийн гаралтыг явуулж байх;
4. Улсын онц чухал объектын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулсан аливаа үйлдэлд хүлээлгэх Эрүүгийн болон Зөрчлийн хуульд заасан хариуцлагыг нэмэгдүүлэх;

